

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

5.1 สรุป

การศึกษาเรื่องชุมชนสวนเมี่ยงท่ามกลางการปิดล้อมของอุทยานแห่งชาติขุนแจ: กรณีศึกษาบ้านขุนลาว ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย จำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนในการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ และการประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยงของคนในชุมชนที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะภาคเหนือ เมี่ยงถือเป็นสินค้าที่นิยมบริโภคกันอย่างแพร่หลาย ทุกครัวเรือนจะมีเมี่ยงไว้ต้อนรับแขกที่มาเยือน ทำให้การค้าเมี่ยงมีการกระจายตัวทั่วในภาคเหนือ แต่เมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง กลุ่มคนนิยมบริโภคเมี่ยงลดลง ทำให้ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนที่ประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยง จำเป็นต้องมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ พื้นที่บ้านขุนลาวยังคงอยู่ภายในวงล้อมของอุทยานแห่งชาติขุนแจที่ได้มีการประกาศให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ.2538 ส่งผลให้คนในชุมชนมีปัญหาในเรื่องของการเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ ทำให้คนในชุมชนต้องมีการรับมือกับมาตรการอนุรักษ์และการต่อรองเพื่อการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1.1 การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนชุมชนสวนเมี่ยงในพื้นที่บ้านขุนลาว

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนกลุ่มแรกในพื้นที่คือ ชาวมุ ที่อพยพมาจากเชียงใหม่ ในการเข้ามาอาศัยในพื้นที่ ซึ่งในช่วงแรกมีเพียงไม่กี่หลังคาเรือนที่เข้ามาอาศัย ลักษณะภูมิประเทศของบ้านขุนลาวเป็นพื้นที่ป่าทั้งหมด มีพืชพรรณธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีดินเมี่ยงขึ้นตามธรรมชาติ ทำให้กลุ่มคนที่เข้ามาอาศัยในช่วงแรกเข้ามาจับจองบุกเบิกพื้นที่ทำกิน และยึดอาชีพการทำสวนเมี่ยง เพราะสภาพพื้นที่ในชุมชนเหมาะแก่การทำสวนเมี่ยง เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่า และดินเมี่ยงจะอาศัยการเจริญเติบโตได้ดีด้วยต้นไม้ใหญ่ ทำให้ทุกครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่ประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยง ต่อมา เริ่มมีกลุ่มคนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น จากที่มีครัวเรือนไม่ถึงสิบกลายเป็นร้อยกว่าครัวเรือน และทุกครัวเรือนจะยึดอาชีพการทำสวนเมี่ยงเป็นอาชีพหลัก ทำให้คนในชุมชนมีรายได้หลักจากการขายเมี่ยง ในอดีต เมื่อถึงช่วงเก็บเมี่ยง คนใน

ชุมชนจะมีการว่าจ้างแรงงานจากที่อื่นให้เข้ามาช่วยเก็บเมี่ยง ซึ่งแรงงานเหล่านี้จะพักอาศัยอยู่กับนายจ้างในพื้นที่จนกว่าจะหมดช่วงเก็บเมี่ยง นายจ้างจะดูแลในเรื่องของที่อยู่อาศัยและอาหาร ในการขายเมี่ยงจะมีพ่อค้ามารับซื้อในชุมชน โดยจะขายกำละประมาณ 30-40 สตางค์ แต่ในปัจจุบันเมื่อถึงช่วงเก็บเมี่ยง คนในครอบครัวจะเก็บเมี่ยงกันเอง เนื่องจากแรงงานเก็บเมี่ยงขาดแคลน เพราะปัจจุบันมีโรงงานต่างๆ เกิดขึ้นมามากมายทำให้คนส่วนใหญ่เข้าไปทำงานในโรงงานมากขึ้น การว่าจ้างแรงงานในการเก็บเมี่ยงจึงเป็นเรื่องยาก เพราะไม่มีแรงงานให้ว่าจ้าง ในการขายเมี่ยงยังคงมีพ่อค้ามารับซื้อถึงในชุมชนเหมือนเช่นอดีต เพียงแต่ราคาเมี่ยงจะสูงขึ้นตามสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป โดยราคาเมี่ยงขายกำละ 6 บาท แม้ว่าราคาเมี่ยงจะสูงมากกว่าในอดีต แต่กลุ่มคนที่ยังยึดอาชีพทำสวนเมี่ยงในพื้นที่บ้านขุนลาวยังคงมีเพียงกลุ่มคนวัยทำงาน อายุระหว่าง 30-50 ปี ที่ยังคงยึดอาชีพทำสวนเมี่ยง เพราะกลุ่มคนวัยหนุ่มสาวจะเข้ามาทำงานในตัวเมือง นอกจากนี้ กรรมวิธีในการผลิตเมี่ยงยังมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก ต้องมีการนำเมี่ยงมาล้างในแต่ละวัน ซึ่งต้องใช้พื้นที่ในปริมาณที่มากในการล้าง แม้ว่าคนส่วนใหญ่ในชุมชนจะตัดไม้มาทำพื้นจากสวนของตนเอง แต่ไม้ในสวนของแต่ละคนก็ไม่ได้มีเพียงพอให้ตัด จึงต้องมีการตัดไม้จากพื้นที่ป่า ซึ่งพื้นที่ของชุมชนอยู่ในเขตอุทยานฯ ทำให้เกิดปัญหาในการลักลอบตัดไม้ระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ กับคนในชุมชน

5.1.2 การเปลี่ยนแปลงของตลาดเมี่ยง

พื้นที่บ้านขุนลาว เป็นทั้งแหล่งทำสวนเมี่ยงและแหล่งผลิตเมี่ยงขายตั้งแต่อดีตจนมาถึงในปัจจุบัน คนในชุมชนดำรงชีพด้วยการทำสวนเมี่ยงเป็นหลัก เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่ไม่ได้เอื้ออำนวยให้มีการปลูกข้าว คนในชุมชนจึงต้องทำสวนเมี่ยงและผลิตเมี่ยงขาย เพื่อนำรายได้มาใช้จ่ายในครัวเรือน ในอดีต การบริโภคเมี่ยงได้รับความนิยมมาก มีตลาดการค้าเมี่ยงอย่างแพร่หลาย อย่างเช่นในพื้นที่บ้านแม่จะจานมีร้านค้าขายเมี่ยงจำนวนมาก ซึ่งคนส่วนใหญ่จะนิยมซื้อมาบริโภคโดยเฉพาะในช่วงการทำงาน เพราะคุณสมบัติของของใบเมี่ยงจะมีสารบางอย่างกระตุ้นประสาทเช่นเดียวกับชา ทำให้ไม่ค่อยรู้สึกกระหายน้ำสามารถที่จะทำงานได้ระยะเวลาที่ยาวมากขึ้น ทำให้มีผู้นิยมบริโภคกันมาก นอกจากนี้ ในช่วงที่มีงานเทศกาลสำคัญ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน หรืองานบวช เป็นต้น จะมีการนำเมี่ยงมารับรองแขกที่มาร่วมงาน ทำให้ตลาดการค้าเมี่ยงจึงมีกันอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยงและผลิตเมี่ยงขายจึงมีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต เพราะเมี่ยงยังคงเป็นพืชเศรษฐกิจในยุคนี้

ต่อมาในยุคปัจจุบัน พบว่าตลาดเมี่ยงไม่ได้แพร่หลายเหมือนอดีต กลุ่มคนที่บริโภคเมี่ยงก็ลดน้อยลง มีเพียงไม่กี่กลุ่มที่ยังคงนิยมบริโภคเมี่ยง เช่น กลุ่มคนสูงอายุ หรือกลุ่มคนวัยทำงาน

เป็นต้น สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่รัฐได้ส่งเสริมให้ปลูกพืชชนิดอื่นที่เป็นพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าว ยางพารา กาแฟ เป็นต้น ในการส่งออก ทำให้คนหันมาปลูกพืชที่เป็นสินค้าและความต้องการของตลาดกันมากขึ้น เมื่อเมืองไม่ได้รับความนิยมในการบริโภคและตลาดเมืองที่แคบลง ความสำคัญของเมืองจึงได้ถูกลดลง เมื่อคนไม่นิยมบริโภคเมืองอย่างแพร่หลายเช่นอดีต แรงงานในการเก็บเมืองที่ขาดแคลน และกรรมวิธีการผลิตเมืองที่ยุ่งยาก ทำให้คนในชุมชนเริ่มหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจตัวอื่นเข้ามาเสริมทดแทน เพื่อที่จะสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ เพราะเมืองถือเป็นพืชหลักที่สร้างรายได้ให้คนในชุมชน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาในเรื่องของตลาดเมือง และการลดลงของการบริโภคเมือง ทำให้คนในชุมชนจึงต้องมีการปรับตัว ซึ่งสามารถสรุปการปรับตัวของคนในชุมชนได้ 2 รูปแบบ คือ การปรับตัวจากภายใน และการปรับตัวจากภายนอก มีรายละเอียดดังนี้

การปรับตัวจากภายในชุมชน คนในชุมชนมีวิธีการปรับตัวจากภายในชุมชนกันเอง เพื่อหารายได้เสริมเข้ามาจุนเจือครอบครัว โดยคนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อผลิตไม้กวาดขาย โดยคนในชุมชนจะมีการแบ่งหน้ากัน เพราะบางคนหาดอกหญ้ามาขายให้กับกลุ่มคนที่ผลิตไม้กวาดขายเป็นอาชีพ เนื่องจากจะมีพ่อค้าสั่งซื้อเพื่อนำมาขาย แต่การทำไม้กวาด ยังเป็นกลุ่มผลิตที่ไม่เป็นทางการ เนื่องจากไม่มีการจดทะเบียนกลุ่ม ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงได้มีการเสนอให้มีการจัดตั้งกลุ่มที่เป็นทางการ มีการจดทะเบียนกลุ่ม เพื่อที่กลุ่มทำไม้กวาดจะได้รับเงินสนับสนุนจาก อบต. ในการนำมาพัฒนาต่อไป

การปลูกไม้ดอกไม้ประดับขาย คนในชุมชนบางครอบครัวมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับไว้ที่บ้าน เพื่อนำมาตัดขาย มีทั้งพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ และคนในชุมชนนำมาขายกันเอง จะขายตามถนนเส้นเชียงใหม่-เชียงราย นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มพ่อค้าจากกรุงเทพฯ หรือพ่อค้าจากเชียงใหม่ที่เข้ามาปลูกไม้ดอกไม้ประดับในพื้นที่ โดยซื้อที่ดินของคนในชุมชน เพื่อนำมาทำสวนไม้ดอกไม้ประดับ และจ้างคนงานมาดูแล ซึ่งไม้ดอกไม้ประดับ ถือเป็นสินค้าที่ทำรายได้ให้กับคนในชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

ส่วนการปรับตัวจากภายนอกชุมชน คนในชุมชนมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยชุมชนมีการปลูกพืชที่เป็นความต้องการของตลาดมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการเข้ามาส่งเสริมของโครงการหลวงที่แนะนำพืชผลให้คนในชุมชนปลูกและรับซื้อ ได้แก่

การปลูกเสาวรส จุดเริ่มต้นในการปลูกเสาวรสเริ่มจากการแนะนำของโครงการที่นำมาให้ชาวบ้านปลูก ซึ่งชาวบ้านได้เข้าร่วมกลุ่มสมาชิกของโครงการหลวงทั้งหมด 31 ครัวเรือน โดยสมาชิกในโครงการหลวงต้องส่งขายเสาวรสให้กับโครงการหลวง ซึ่งปุ๋ย ยา สามารถซื้อได้จากโครงการหลวงจะมีให้กับสมาชิก แต่สำหรับครัวเรือนที่ไม่ได้เป็นสมาชิก จะขายให้กับพ่อค้า

ที่มารับซื้อในชุมชน จากราคาผลผลิตที่สูงทำให้ชุมชนมีการปลูกเสาวรสเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนมากขึ้น

การปลูกกาแฟ ช่วงแรกโครงการหลวงนำมาให้คนในชุมชนปลูกและรับซื้อ มีการปลูกได้ประมาณ 5 ปี การปลูกกาแฟจะปลูกในพื้นที่เดียวกันกับเมี่ยง ซึ่งผลของกาแฟจะไม่สุกพร้อมๆ กันทำให้คนในชุมชนต้องทยอยเก็บกาแฟ นอกจากนี้ขึ้นตอนการทำกาแฟแห้งที่ต้องตากแดดและยุ่งยากแม้ว่าราคาขายจะมีราคาที่สูงซึ่งแตกต่างกับการเก็บกาแฟสดขายที่ราคาพอประมาณทำให้การปลูกกาแฟได้รับความนิยมแค่ในช่วงแรกเท่านั้น เพราะช่วงนั้นพืชที่ปลูกในชุมชนมีเพียงเมี่ยงเพียงอย่างเดียว แต่เมื่อมีพืชเศรษฐกิจตัวใหม่ที่เข้ามาในชุมชน เช่น เสาวรส ที่มีราคาที่ดีกว่าทำให้คนในชุมชนหันมาให้ความสนใจมากกว่าการปลูกพืชชนิดอื่น

5.1.3 การประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนแจ

พื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนแจ ได้ถูกประกาศให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติในปีพ.ศ. 2538 โดยมีเนื้อที่ประมาณ 270 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 168,750 ไร่ อยู่ในเขตอุทยานฯ รวมถึงพื้นที่บ้านขุนลาว การประกาศพื้นที่อุทยานฯ ได้ส่งผลกระทบต่อมายังคนในชุมชน เนื่องจากก่อนการประกาศเป็นเขตอุทยานฯ คนในชุมชนสามารถเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างอิสระ ไม่มีกฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติตาม หากมีกฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติตาม เป็นกฎระเบียบที่คนในชุมชนร่วมกันตั้งขึ้นมา ซึ่งสามารถผ่อนปรนได้หากมีการทำผิดเกิดขึ้น เนื่องจากสามารถพูดคุยกันได้ การบุกเบิกที่ทำกินเพิ่มสามารถจะทำได้หากไม่ได้ไปซ้อนทับที่ดินของใคร การเข้าป่าเพื่อล่าสัตว์หรือการเข้าไปเก็บของป่ามาขาย คนในชุมชนมีอิสระที่จะสามารถทำได้ โดยไม่ต้องขออนุญาตจากใคร แต่เมื่อพื้นที่หมู่บ้านได้อยู่ในอาณาเขตของอุทยานฯ ทำให้คนในชุมชนได้รับผลกระทบตามมา เริ่มจากการเข้ามาตรวจสอบของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เพื่อป้องกันไม่ให้คนในชุมชนมีการลักลอบกระทำผิดในเรื่องของการเข้าไปลักลอบตัดไม้ หรือการบุกเบิกที่ทำกินเพิ่ม และการเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ป่าจึงเป็นเรื่องที่ลำบากมากขึ้นของคนในชุมชน เพราะคนในชุมชนไม่กล้าที่จะเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ป่า เนื่องจากกลัวเจ้าหน้าที่อุทยานฯ มาพบเห็นและกลัวถูกจับกุม การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนจึงต้องปรับเปลี่ยนไป เพื่อให้อยู่อาศัยในพื้นที่ได้ เพราะความเป็นจริงพื้นที่อุทยานฯ ไม่อนุญาตให้มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชน แต่ชุมชนบ้านขุนลาวได้ก่อตั้งมีกลุ่มคนที่อยู่อาศัยมาช้านาน จึงได้รับการยกเว้นให้มีการอาศัยอยู่ในพื้นที่ต่อไปได้ และการประกอบอาชีพของคนในชุมชน คือการทำสวนเมี่ยง ซึ่งไม่ได้เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชุมชนยังคงเป็นชุมชนสวนเมี่ยงต่อไปในพื้นที่ แม้ว่าคนในชุมชนไม่ต้องการให้พื้นที่หมู่บ้านอยู่ในเขตอุทยานฯ เนื่องจากผลกระทบหลายๆด้านที่ส่งผลต่อการดำเนิน

ชีวิต แต่เมื่อไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ คนในชุมชนจึงมีวิธีรับมือกับมาตรการการอนุรักษ์และการ
ต่อรองเพื่อการเข้าถึงทรัพยากร ดังนี้

การรับมือกับมาตรการอนุรักษ์ มี 3 วิธีการดังนี้

1. การใช้ชุมชนดั้งเดิมก่อนการเข้ามาของอุทยานแห่งชาติขุนแจ ก่อนการประกาศจัดตั้ง
พื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนแจ คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่อย่างเต็มที่ แต่หลังการ
ประกาศพื้นที่ให้เป็นอุทยานฯ ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมา โดยเฉพาะกฎระเบียบที่เคร่งครัดมากขึ้น
ทำให้คนในชุมชนไม่สามารถดำเนินชีวิตได้เหมือนเดิม โดยเฉพาะการเข้าไปใช้ทรัพยากรได้
เช่นเดิม แต่เพื่อให้คนในชุมชนยังจะใช้ชีวิตได้เหมือนเดิม คนในชุมชนจึงรับมือกับนโยบายของ
รัฐโดยการอ้างความเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีมาก่อนอุทยานฯ ทำให้เจ้าหน้าที่จึงยอมผ่อนปรน เพราะ
เห็นถึงการเข้ามาอยู่ก่อนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานฯ

2. การให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ชาวบ้านในพื้นที่ไม่ต้องการที่จะมีปัญหา
เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ทำให้เมื่อเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เข้ามาขอความร่วมมือในบางเรื่อง เช่น การ
ช่วยกันดูแลป่าไม้ การช่วยกันปลูกป่าเพิ่มขึ้น ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี
เพราะหากชุมชนอยู่โดยไม่มีปัญหาในเรื่องเจ้าหน้าที่ห้ามกระทำ เจ้าหน้าที่จะไว้วางใจชาวบ้าน
ทำให้ชุมชนสามารถอาศัยในพื้นที่ได้โดยไม่มีภาระจากเจ้าหน้าที่ และสิ่งนี้จะทำให้
ความสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านดำเนินไปด้วยดี เมื่อทุกคนช่วยกันดูแลทรัพยากร ปัญหา
ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติจะไม่เกิดขึ้น เจ้าหน้าที่จะไม่เข้ามาตรวจสอบในพื้นที่บ่อยขึ้น

3. การชุมนุมเคลื่อนไหว การเรียกร้องชุมนุมเคลื่อนไหวของคนในชุมชนเกิดขึ้นในปี
พ.ศ.2544 เพียงครั้งเดียว โดยเป็นปัญหาของชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ในเรื่องการการ
ซ้อนทับพื้นที่อุทยานฯ กับที่ทำกินของชาวบ้าน ทำให้การออกมาชุมนุมเรียกร้องต่อนายอำเภอให้
ช่วยเข้ามาดูแล โดยนายอำเภอได้เข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยในเรื่องนี้และเจ้าหน้าที่ของอุทยานฯ
รับปากที่จะเข้ามาฝังหลักเขตแดนให้ชัดเจนระหว่างพื้นที่ของชาวบ้านกับพื้นที่อุทยานฯ แต่
จนถึงปัจจุบันเจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้เข้ามาทำเขตแดนให้ชัดเจน ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าที่จะทำอะไรใน
พื้นที่มากเกินไป กลัวมีปัญหาเกิดขึ้นภายหลัง

การต่อรองเพื่อเข้าถึงทรัพยากร มี 3 วิธีการดังนี้

1. การเจรจาร่วมกันระหว่างรัฐกับคนในชุมชน ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านมี
จะเป็นกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมพูดคุยถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ
เพื่อให้เห็นถึงความต้องการของคนในชุมชน ขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่รัฐจะรับฟังและยอมผ่อน
ปรนได้บางเรื่องที่คนในชุมชนต้องการ เช่น การเข้าไปตัดไม้ในพื้นที่ที่เจ้าหน้าที่อนุญาตให้เข้า

ไปตัดได้ในพื้นที่ป่าใช้สอย ซึ่งวิธีการเจรจาร่วมกัน ถือเป็นวิธีการที่สะดวก และสามารถเข้าใจร่วมกันได้ทั้งสองฝ่าย

2. การสร้างสัญลักษณ์ทางพื้นที่ คนในชุมชนมีการสร้างสัญลักษณ์ทางพื้นที่ในชุมชนขึ้นมา เช่น การจัดทำแนวกันไฟป่า การทำฝายกั้นน้ำลาลว และการอนุรักษ์พื้นที่ป่า ซึ่งในการสร้างสัญลักษณ์ทางพื้นที่ขึ้นมา ทำให้เจ้าหน้าที่อุทยานฯ ได้รับรู้ถึงการเป็นผู้อนุรักษ์มากกว่าจะแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ และการต่อรองเกี่ยวกับการใช้สัญลักษณ์ในเรื่องของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สามารถทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องลดความตึงเครียดของกฎลงได้ ทำให้การทำมาหากิน และการเข้าถึงทรัพยากรภายในพื้นที่อนุรักษ์มีความสะดวกมากขึ้น เพราะไม่ได้ถูกเจ้าหน้าที่อุทยานฯ จับตามองมากนัก การต่อรองโดยการสร้างสัญลักษณ์ที่เป็นไปในลักษณะของการอนุรักษ์ทรัพยากรสามารถที่จะทำให้ชุมชนอยู่อาศัยภายในพื้นที่ต่อไปได้

3. การร่วมกิจกรรมกับภาครัฐในด้านการอนุรักษ์ การร่วมกิจกรรมกับภาครัฐในการฟื้นฟูทรัพยากรในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ หรือร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ลาว คนในชุมชนจะให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องจากมาจากการที่คนในชุมชนยังคงต้องอาศัยพื้นที่ในการดำเนินชีวิต เมื่อเจ้าหน้าที่เข้ามาขอความร่วมมือในการปลูกป่าในพื้นที่ เพื่อให้มีต้นไม้มากขึ้น คนในชุมชนจึงยินดีที่จะเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้คนในชุมชนยังมีการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ร่วมด้วย ในชุมชนจะมีกฎระเบียบข้อบังคับให้คนในชุมชนปฏิบัติตาม หากมีการฝ่าฝืนจะมีกฎระเบียบลงโทษ ซึ่งเป็นกฎที่คนในชุมชนยอมรับและปฏิบัติตาม

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

ในการอภิปรายผลการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้แบ่งการอภิปรายผลตามแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ถึงห้าแนวคิดและอีกหนึ่งทฤษฎีด้วยกันคือ แนวคิดวิวัฒนาการการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน แนวคิดพื้นที่อนุรักษ์ แนวคิดการควบคุมและครอบครองพื้นที่ แนวคิดวิถีการดำรงชีพ และทฤษฎีการเข้าถึง ซึ่งสามารถสรุปออกเป็นประเด็นในการอภิปรายผลได้ดังนี้ ชุมชนสวนเมี่ยงกับวิวัฒนาการการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ชุมชนสวนเมี่ยงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ชุมชนสวนเมี่ยงกับพื้นที่อนุรักษ์และการควบคุมและครอบครองพื้นที่ ชุมชนสวนเมี่ยงกับการเข้าถึงทรัพยากร และชุมชนสวนเมี่ยงกับวิถีในการดำรงชีพ

5.2.1 ชุมชนสวนเมี่ยงกับวิวัฒนาการการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร

แนวคิดวิวัฒนาการการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นรูปแบบของการใช้ที่ดินจากการปลูกพืชที่ทิ้งช่วงระยะเวลานานไปจนถึงการปลูกพืชหลายๆ ครั้งในรอบปี เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของที่ดินและการเพิ่มขึ้นของประชากร ทำให้ต้องใช้ที่ดินที่มีอย่างจำกัดปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อจะมีรายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว ในการนำคิดนี้มาวิเคราะห์ผลการศึกษาพบว่า ดันเมี่ยงจะปลูกร่วมกับป่าไม้ เพราะเมี่ยงต้องการพึ่งพาอาศัยต้นไม้ใหญ่บังแดดสร้างร่มเงา เพื่อให้เจริญเติบโตได้ดี ดันเมี่ยงแต่ละต้นจะปลูกครั้งเดียวและเก็บใบตลอดปี คนในแต่ละรุ่นจะเก็บเมี่ยงในสวนของตัวเองจากดันเมี่ยงที่ได้ปลูกไว้ ราคาของเมี่ยงจะขึ้นอยู่กับตลาด ในอดีตราคาเมี่ยงจะกำละไม่กี่สตางค์ ในปัจจุบันราคาเมี่ยงกำละ 6-7 บาท แต่ปัจจุบันพบว่าการบริโภคเมี่ยงได้ลดลง กลุ่มคนที่นิยมบริโภคมีเพียงไม่กี่กลุ่มเท่านั้น ทำให้คนในชุมชนบ้านขุนลาวต้องมีการปลูกพืชที่เป็นพืชเศรษฐกิจและเป็นสินค้าที่ต้องการของตลาดมากขึ้น มีการใช้ที่ดินในรูปแบบที่เข้มข้นมากขึ้น คือมีการปลูกพืชชนิดเดียวกันเป็นประจำทุกปี จากการปลูกเมี่ยงที่ทิ้งช่วงระยะเวลานานไม่ต้องมีการดูแลรักษาที่ยุ่งยากและเก็บเกี่ยวในแต่ละรอบปี กลับมาปลูกพืชที่ต้องใช้สารเคมีมากขึ้นในที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ การที่ประชากรในพื้นที่มีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นได้ทำให้ที่ดินมีอยู่อย่างจำกัด จำเป็นต้องใช้ที่ดินอย่างคุ้มค่า ปลูกพืชที่มีราคาดีและเป็นที่ต้องการของตลาด เพื่อที่จะมีรายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว

ผู้ศึกษามีความคิดเห็นบางส่วนคล้ายกับงานของ Boserup (1981) โดยเฉพาะในมุมมองที่มองว่าการเพิ่มขึ้นของประชากรเป็นผลทำให้การใช้ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่นกับพื้นที่ในบ้านขุนลาวที่ในอดีตกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีเพียงไม่กี่หลังคาเรือน แต่เมื่อมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชุมชนมากขึ้น ที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัดกลับต้องปลูกพืชอย่างเข้มข้นมากขึ้น และปัญหาในเรื่องของพื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติขุนแจ ไม่สามารถจะบุกเบิกที่ดินทำกินได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้คนในชุมชนต้องใช้ที่ดินปลูกพืชซ้ำๆ กันในที่ดินที่มีอยู่ ซึ่งการปลูกพืชในลักษณะแบบนี้ได้ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดินลดลงไป นอกจากนี้ยังมีการใช้ปุ๋ย สารเคมีต่างๆ ที่ช่วยเร่งการเจริญเติบโตของพืช ทำให้ชาวบ้านได้สูดดมสารเคมีเข้าไปในร่างกายและสารเคมียังตกค้างตามลำคลองที่ชาวบ้านนำมาใช้อุปโภค

ส่วนเรื่องที่คุณศึกษามีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจาก Boserup (1981) ในเรื่องของแบ่งระยะเวลาการเพาะปลูก เนื่องจากเขาได้แบ่งประเภทของการเพาะปลูกไว้ 5 ประเภท ซึ่งผู้ศึกษาคิดว่าระบบการเพาะปลูกในแต่ละพื้นที่จะมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสภาพพื้นที่ เช่นบนพื้นที่สูงอาจมีการเพาะปลูกดังที่ Boserup ได้กล่าวไว้ แต่สำหรับพื้นที่ราบการเพาะปลูกยังคงเป็นไปในรูปแบบเดิมคือปลูกพืชตามช่วงเวลาที่เคยปลูกไว้ เช่นในพื้นที่บ้านขุนลาว คนในชุมชนยังคงมีการปลูกดันเมี่ยงไว้ในพื้นที่ป่ามาหลายสิบปี โดยที่ไม่ต้องถอนดันเมี่ยงทิ้งและหาพืชชนิดอื่นมาปลูก

แทน เพียงแต่ชาวบ้านอาจหาพืชชนิดอื่นเข้ามาปลูกเสริมในพื้นที่ โดยไม่ทำลายพืชที่มีอยู่แล้ว มีการปลูกผสมผสานระหว่างพืชชนิดเดิมและพืชชนิดใหม่ เพื่อที่จะเป็นการสร้างความหลากหลายในพื้นที่และเป็นการใช้ที่ดินอย่างคุ้มค่าที่สุด

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนสวนเมี่ยงบ้านขุนลาวผู้ศึกษาคิดว่า การที่คนในชุมชนมีการใช้ที่ดินในพื้นที่อย่างเข้มข้นมากขึ้น สาเหตุหลักอาจมาจากการที่ประชากรในพื้นที่มีเพิ่มมากขึ้น ซึ่งรายได้หลักเพียงอย่างเดียวจากการทำเมี่ยงไม่อาจจะสร้างรายได้ให้เพียงพอต่อความต้องการของแต่ละครัวเรือน นอกจากนี้ในชุมชนมีการส่งลูกมาเรียนในตัวเมือง ทำให้มีค่าใช้จ่ายที่มากขึ้น จำเป็นต้องมีการปลูกพืชที่เป็นสินค้าของตลาดที่มีราคาสูง มีพ่อค้ามารับซื้อหรือการมีประกันราคาขาย เพื่อที่จะมีรายได้มาสู่ครอบครัว และการที่ไม่สามารถขยายพื้นที่ทำกินได้ ยังเป็นอุปสรรคของคนในชุมชน ทำให้ต้องใช้พื้นที่ที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าที่สุด

5.2.2 ชุมชนสวนเมี่ยงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมีมุมมองในเรื่องของมนุษย์ในการปรับเปลี่ยนให้เปิดกว้างยอมรับความจริงถึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และการที่จะพัฒนาสิ่งใดให้มีความยั่งยืนจำเป็นต้องมองในรูปแบบขององค์รวม หมายถึงว่าหากมนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่สิ่งแวดล้อมกลับเสื่อมโทรม สิ่งนี้ย่อมไม่หมายถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน สิ่งต่างๆ บนโลกใบนี้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่เกิดขึ้นและพัฒนาไปพร้อมๆ กัน จากแนวคิดนี้สามารถนำมาวิเคราะห์กับผลการศึกษาได้ว่า ในอดีตพื้นที่บ้านขุนลาวที่มีการประกอบอาชีพหลักคือการทำสวนเมี่ยง คนในชุมชนจะปลูกต้นเมี่ยงภายใต้ต้นไม้ในป่า การปลูกเมี่ยงไม่ได้ใช้สารเคมีฉีดพ่นแต่พึ่งพาแต่ความสมบูรณ์ของป่าไม้ ทำให้ป่าไม้ในพื้นที่จึงไม่ได้รับผลกระทบจากสารเคมีจนต้องส่งผลให้พื้นที่ป่าเสียหายเหมือนกับการปลูกพืชชนิดอื่นร่วมกับป่าไม้ เช่น เสาวรส เปรียบเสมือนการดูแลพึ่งพากันของต้นไม้ด้วยกันเอง สิ่งนี้เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพาอาศัยของคนกับป่าในเรื่องของอาชีพ นอกจากนี้ชุมชนยังคงพึ่งพาผืนป่าในการเป็นแหล่งอาหาร โดยที่ชุมชนไม่ได้ละเลยการดูแลพื้นที่ป่าชาวบ้านยังคงมีการอนุรักษ์ป่าร่วมกับการใช้สอยพื้นที่ป่าด้วย เปรียบเหมือนกับว่าเมื่อป่ายังคงอยู่ได้คนในพื้นที่เองยังคงดำเนินวิถีชีวิตต่อไปได้เช่นกัน

แต่จากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอาจทำให้เห็นอีกมุมมองหนึ่งว่า ในปัจจุบันการคำนึงถึงผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อมแม้ว่าจะมีการณรงค์ให้ความสนใจหรือใส่ใจมากขึ้น แต่ยังคงถูกปล่อยปละละเลย มนุษย์ยังคงมีความเห็นแก่ตัวที่จะทำให้ตนเองมีความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบาย แต่ลืมนึกถึงธรรมชาติมากเกินไป เช่นกับบ้านขุนลาวชาวบ้านที่ในปัจจุบันมีการหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจมาก

ขึ้น แม้ว่าจะยังคงมีการทำสวนเมืองควบคู่ไปด้วย แต่พืชที่ปลูกได้แก่เสาวรสยังคงมีการใช้สารเคมีเข้ามาช่วยเร่งการเจริญเติบโตเพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น จึงเป็นเรื่องที่ยากในการที่จะห้ามคนใช้สารเคมีในพื้นที่ จากการใช้สารเคมีดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อมายังคนในชุมชนในเรื่องการนำที่ใช้อุปโภคที่มีสารเคมีตกค้างมากขึ้น

แนวโน้มในอนาคตของชุมชนบ้านขุนลาวอาจมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากหมู่บ้านที่ถือว่าเป็นแหล่งผลิตเมืองที่สำคัญในเขตพื้นที่บ้านแม่จะจาน อาจไม่มีการผลิตเมืองส่งขายต่อไปทั้งนี้เป็นผลมาจากการบริโภคที่ลดลงในปัจจุบัน กลุ่มคนในชุมชนที่หันมาให้ความสนใจในการปลูกพืชชนิดอื่นกันมากขึ้น จนละเลยพืชที่เป็นวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน การพัฒนาอาจมุ่งเน้นไปที่ผลกำไรมากกว่าความสนใจและใส่ใจพื้นที่ป่ามากขึ้น เนื่องจากความต้องการอยู่รอดของชุมชน

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนสวนเมืองบ้านขุนลาวผู้ศึกษาคิดว่า อดีตคนในชุมชนมีการให้ความสนใจกับพื้นที่ป่าในชุมชนเห็นได้จากการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่มีการปลูกเมืองร่วมกับต้นไม้ใหญ่ ทำให้พื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ แต่เมื่อมาในปัจจุบัน คนเริ่มให้ความสนใจในเรื่องของเงินเป็นที่ตั้งมีการปลูกพืชที่เป็นสินค้าของตลาด มีการใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นจากอดีตที่ไม่เคยใช้ ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในทางลบที่มากขึ้นเป็นผลมาจากการละเลยดูแลใส่ใจในเรื่องสภาพแวดล้อม

5.2.3 ชุมชนสวนเมืองกับพื้นที่อนุรักษ์และการควบคุมและครอบครองพื้นที่

แนวคิดเรื่องพื้นที่อนุรักษ์เป็นผลมาจากการลดลงของพื้นที่ป่าและการล่าสัตว์ที่มากขึ้น ทำให้พื้นที่ทรัพยากรป่าลดลง รัฐเริ่มตระหนักถึงการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไว้ เนื่องจากการเข้ามาตัดไม้ ล่าสัตว์ที่มากขึ้นของกลุ่มคน จึงได้มีกำหนดเขตพื้นที่ต่างๆ ไว้เช่นพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ป่า พื้นที่วนอุทยาน หรือพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น โดยหวังว่าการกำหนดเขตต่างๆ และการมีกฎหมายเข้ามาควบคุมจะทำให้การเข้ามาบุกรุกพื้นที่ของกลุ่มคนจะลดลง ซึ่งแนวคิดการอนุรักษ์พื้นที่ของรัฐได้ส่งผลให้รัฐได้เข้ามาควบคุมและครอบครองการจัดพื้นที่ของชาวบ้านโดยเบ็ดเสร็จ โดยมีกฎหมายเป็นตัวที่เข้ามาควบคุมกิจกรรมของชาวบ้านในชุมชน ในการวิเคราะห์ผลการศึกษสามารถอธิบายการเข้ามาควบคุมจัดการพื้นที่ของรัฐได้อย่างชัดเจน โดยเป็นผลมาจากการประกาศจัดตั้งพื้นที่อนุรักษ์ของรัฐ เพราะก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติขุนแจ ชาวชุมชนสวนเมืองสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ได้อย่างเสรี เช่น การหาของป่า ล่าสัตว์ ไม่มีกฎระเบียบหรือการควบคุมจากรัฐ อาจมีเพียงกฎระเบียบที่เป็นของชุมชนที่ได้ตั้งขึ้นไว้และมีบทลงโทษสำหรับผู้ที่ทำผิดกฎ แต่นั่นมิใช่ปัญหาเพราะทุกคนในชุมชนยอมรับและรับรู้ร่วมกันในกฎของหมู่บ้าน แต่เมื่อในปี พ.ศ.2538 มีการจัดตั้ง

พื้นที่อุทยานแห่งชาติขึ้นมา ทำให้ส่งผลกระทบมายังกลุ่มคนในชุมชนสวนเมี่ยง เนื่องจากการมีกฎหมายเข้ามาควบคุมในพื้นที่ คนในชุมชนไม่สามารถทำกิจกรรมได้บางอย่าง เช่นการเข้าไปล่าสัตว์ หรือการเข้าไปตัดไม้ในพื้นที่ เพราะเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมายหากมีการพบเห็นเจ้าหน้าที่รัฐสามารถจับกุมได้ ทำให้คนในชุมชนไม่กล้าที่จะเข้าไปในพื้นที่ป่าเช่นเดิม

ในงานของ Vandergeest (1996) ได้ทำความเข้าใจในเรื่องของการควบคุมและครอบครองพื้นที่ของรัฐว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติ ซึ่งผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่ามีความสัมพันธ์กับผลการศึกษาว่า เพราะการสร้างชาติจำเป็นต้องมีการควบคุมคนก่อนเพื่อให้ประเทศมีความเป็นปึกแผ่น จากนั้นจึงค่อยๆ เข้ามาควบคุมกิจกรรมต่างๆ ของรัฐและการเข้ามาควบคุมพื้นที่โดยผ่านกฎหมาย ทำให้กลุ่มคนได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่ป่าในการตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพ เช่นชาวชุมชนสวนเมี่ยงที่ได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากการเข้ามาควบคุมพื้นที่ของรัฐโดยการประกาศพื้นที่ให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติขุนแจ จากนั้นก็เข้ามาควบคุมคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว โดยการประกาศนโยบายอนุรักษ์พื้นที่ การใช้กฎหมายเข้ามาควบคุมกลุ่มคนดังกล่าว

สิ่งที่ผู้ศึกษาเห็นด้วยว่าเป็นไปตามความคิดของ Vandergeest คือการที่เขายังมองว่าในช่วงแรกที่รัฐเริ่มออกกฎหมายพื้นที่ป่า ซึ่งการกำหนดพื้นที่ดังกล่าว ยังเปิดโอกาสให้ชุมชนได้คัดค้านในกรณีที่มีการช้อนทับที่ทำกินของชาวบ้าน แม้ว่าในช่วงหลังๆ จะมีการประกาศพื้นที่อุทยานอย่างกว้างขวาง ทำให้รัฐและชาวบ้านมีความขัดแย้งกันเกิดขึ้น ซึ่งจะพบจากการชุมนุมหรือการคัดค้านในเรื่องของพื้นที่อุทยานแห่งชาติช้อนทับที่ทำกินของชาวบ้านยังคงมีการเรียกร้องให้สังคมหันมาให้ความสนใจกับเรื่องนี้ เพราะกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อนจากการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ส่วนใหญ่พื้นที่อุทยานแห่งชาติจะมีการประกาศหลังการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบและออกมาเรียกร้องคัดค้านหรือชุมนุม

แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้ศึกษาคิดว่ามีประเด็นความแตกต่างไปจากของ Vandergeest คือในพื้นที่ชุมชนสวนเมี่ยงแม้ว่ารัฐจะเข้ามาควบคุมคนในพื้นที่และจัดการกับการเข้าไปใช้ทรัพยากรของคนในชุมชนแต่รัฐก็ไม่ได้เข้ามาควบคุมหรือตรวจสอบในชุมชนอย่างเคร่งครัด รัฐยังคงมีการยืดหยุ่นให้กับชาวบ้านในชุมชน ยังคงให้ชาวบ้านอาศัยอยู่ในชุมชนต่อไปได้ ไม่มีการขับไล่ออกจากพื้นที่เพื่อให้ไปหาที่อยู่อาศัยใหม่ ในบางเรื่องเช่นการเข้าไปใช้พื้นที่ป่า รัฐและชุมชนมีการเจรจาร่วมกันเพื่อหาข้อตกลงบางประการ เพื่อให้ชุมชนและรัฐอยู่ร่วมกันได้โดยมิต้องมีความขัดแย้งกันเกิดขึ้น

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนสวนเมี่ยงบ้านขุนลาวผู้ศึกษาคิดว่า การประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนแจได้ส่งผลกระทบมายังชุมชน ในเรื่องของการดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้าน เพราะหากเปรียบเทียบก่อนและหลังการมีพื้นที่อุทยานแห่งชาติจะพบว่ามีความแตกต่างของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามคนในชุมชนเองมีวิธีการรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้นมา เพื่อที่จะยังคง

อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้ต่อไปเพราะชุมชนแห่งนี้ได้ก่อตั้งมายาวนาน ขณะเดียวกันการที่เจ้าหน้าที่รัฐยังยอมผ่อนปรนในบางเรื่องเป็นผลทำให้ชุมชนยังคงอยู่ด้วยความสงบ ไม่มีเหตุขัดแย้งความรุนแรงระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและชาวบ้าน

5.2.4 ชุมชนสวนเมี่ยงกับการเข้าถึงทรัพยากร

ปัญหาในเรื่องของการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชนบ้านขุนลาวเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนแจ เมื่อชุมชนตกอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ทำให้คนในชุมชนจึงไม่สามารถเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ได้ ในความเป็นจริงพื้นที่อุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่ที่อนุรักษ์ไว้สำหรับให้คนมาพักผ่อนหรือท่องเที่ยวไม่อนุญาตให้มีกลุ่มคนเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว แต่พื้นที่อุทยานแห่งชาติ ส่วนใหญ่จะมีอาณาบริเวณที่กว้างขวางทำให้ครอบคลุมถึงพื้นที่ที่คนในชุมชนได้เข้ามาอยู่อาศัย จากสิ่งดังกล่าวนี้ทำให้เกิดเป็นประเด็นขึ้นมาระหว่างรัฐกับชาวบ้านในปัญหาเรื่องของการเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่

ทฤษฎีการเข้าถึง คือ ความสามารถในการได้มาซึ่งผลประโยชน์ต่างๆ โดยผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความสัมพันธ์ของสังคมในรูปแบบต่างๆ นำมาวิเคราะห์การศึกษาพบว่า เมื่อการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติขุนแจเป็นผลให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปใช้ทรัพยากรได้เช่นเดิม ชาวบ้านจึงได้ใช้ความสัมพันธ์ในทางสังคมของกลุ่มชาวบ้านในเรื่องของการเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนก่อนการประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ และการช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนเป็นตัวหลักในการต่อรองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อให้สามารถยังคงเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ได้ ในการเก็บข้อมูลพบว่า คนในชุมชนมีวิธีการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรในพื้นที่โดยการบวชป่า ดูแลรักษาพื้นที่เป็นอย่างดี เนื่องจากพื้นที่ป่าดังกล่าวเปรียบเสมือนแหล่งอาหารของคนในชุมชนที่ต้องใช้ในการดำเนินวิถีชีวิต ทำให้มีความผูกพันอยู่กับพื้นที่ ซึ่งพื้นที่ป่าของชุมชนนั้นกลุ่มคนที่ไม่ใช่สมาชิกในชุมชนหรือไม่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านจะไม่มีสิทธิ์ในการเข้าไปใช้ทรัพยากร ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเหมือนกับพื้นที่ของคนในชุมชนเท่านั้นที่จะมีสิทธิ์ใช้สอยประโยชน์ได้ นอกจากนี้ปัจจัยในด้านทุน การเข้าถึงแหล่งทุนของคนในชุมชนที่มีได้หมายถึงเพียงเงินเท่านั้น แต่หมายถึงการเอาทรัพยากรมาแปรรูป ซึ่งทรัพยากรในพื้นที่บ้านขุนลาวคือ ของป่าหรือสัตว์ป่าในพื้นที่ ชาวบ้านในพื้นที่จะเข้าไปหาของป่าและล่าสัตว์มาขายในตลาด ซึ่งของป่าที่นำมาขายนั้นจะแปรรูปให้เป็นตัวเงินในการนำมาเลี้ยงชีพ ดังที่ Ribot and Peluso (2003) ได้กล่าวเอาไว้

สิ่งที่ผู้ศึกษาเห็นด้วยว่าเป็นไปตามความคิดของ Leach, Mearns and Scoones (1997) คือ การที่มองว่าการจัดการทรัพยากร ควรเป็นการจัดการโดยคนในชุมชนชุมชน แต่รัฐกลับสร้างกติกาขึ้นมาเพื่อควบคุมการใช้ทรัพยากรของคนในชุมชน ซึ่งสัมพันธ์กับผลการศึกษาว่า เมื่อการประกาศ

เขตอุทยานแห่งชาติขุนแจขึ้นมาในพื้นที่บ้านขุนลาวได้รับผลกระทบ ในเรื่องของการเข้าไปใช้ทรัพยากรรวมถึงควบคุมการดูรักษาพื้นที่เพราะรัฐได้เข้ามาจัดการควบคุมเขตพื้นที่ป่าต่างๆ เช่น พื้นที่ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย เป็นต้น มีการห้ามเข้าไปใช้พื้นที่ดังกล่าว เพราะในความเป็นจริงชาวบ้านจะมีการจัดการดูแลป่าที่ดีกว่ารัฐ เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า ใช้ชีวิตกับป่าในการเลี้ยงชีพ นอกจากนี้ ในชุมชนจะมีกฎระเบียบในการใช้ทรัพยากรที่รับรู้ร่วมกัน มีบทลงโทษที่เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้คนในชุมชนไม่กล้าที่จะทำผิดกฎของหมู่บ้านเพราะหากทำผิดกฎจะเป็นที่รู้ทั่วกัน ทำให้อับอาย จะแตกต่างกับกฎข้อบังคับของรัฐที่เป็นเสมือนการบังคับที่ต้องให้ปฏิบัติตาม ขณะที่กฎในหมู่บ้านจะเป็นการยอมรับและเข้าใจของคนในชุมชน เพื่อให้การจัดการทรัพยากรเป็นไปในรูปแบบที่สมบูรณ์ รัฐควรให้คนในชุมชนเป็นผู้จัดการทรัพยากรด้วยตนเอง

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนสวนเมี่ยงบ้านขุนลาวผู้ศึกษาคิดว่า การเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนเป็นไปยาก ทั้งนี้เป็นเพราะการที่พื้นที่ในชุมชนอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนแจ ทำให้มีกฎระเบียบข้อบังคับ ส่งผลต่อการเข้าไปใช้ทรัพยากร แต่ขณะเดียวกัน ชาวบ้านได้หาวิธีการที่เข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ด้วยการเจรจาร่วมกันระหว่างรัฐ การสร้างสัญลักษณ์ทางพื้นที่ และการทำกิจกรรมกับภาครัฐในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร เพื่อที่รัฐจะได้ยืดหยุ่นให้กับชาวบ้านในการเข้าไปใช้ทรัพยากร และเล็งเห็นถึงความสำคัญของชาวบ้านในการเป็นผู้อนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่

5.2.5.ชุมชนสวนเมี่ยงกับวิถีในการดำรงชีพ

การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ราคาผลผลิตเมี่ยงที่ลดลงส่งผลกระทบต่อทำให้กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพทำสวนเมี่ยงได้รับผลกระทบที่ตามมา โดยเฉพาะคนในชุมชนบ้านขุนลาวที่ประกอบอาชีพนี้มาหลายชั่วอายุคน เมื่ออาชีพหลักของคนในชุมชนกำลังเปลี่ยนแปลงไป ทำให้จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในการดำรงชีพ โดยการหันมาพึ่งอาชีพอย่างอื่นหรือการเพาะปลูกพืชที่จะสร้างรายได้ให้กับครอบครัว แต่ขณะเดียวกัน คนในชุมชนยังคงมีการดำรงอาชีพการทำสวนเมี่ยงไว้เช่นเคย ยังคงไม่ได้ละทิ้งอาชีพเดิมเพียงแต่หันมาปลูกหรือทำอาชีพเสริมเข้ามาทดแทน

แนวคิดวิถีการดำรงชีพ มองว่า เป็นวิถีชีวิต วิถีแห่งการรองรับชีวิต และการยังชีพ หรือเป็นเรื่องของความสามารถ (Ability) ทรัพยากร (Assets) และกิจกรรม (Activities) การดำรงชีพจะยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อสามารถรับมือหรือฟื้นฟูสภาพจากความตึงเครียด รักษา หรือเพิ่มพูนความสามารถและทรัพยากรทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยที่ไม่ทำลายฐานของทรัพยากร ดังเช่นในพื้นที่บ้านขุนลาว แม้ว่าชุมชนจะต้องประสบกับปัญหาในเรื่องของการบริโภคเมี่ยงที่ลดลง แต่ชาวบ้านสามารถจัดการหาวิธีการรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งอาจมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละครัวเรือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

กับศักยภาพของแต่ละครัวเรือนที่จะแก้ปัญหาได้ ซึ่งบางครัวเรือนได้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับขาย หรือการทำไม้กวาด บางครัวเรือนปลูกเสาวรสหรือกาแฟเพิ่มเติมจากการปลูกเมี่ยงเพียงอย่างเดียว จากการหาอาชีพเสริมเข้ามาทดแทนการปลูกเมี่ยงเพียงอย่างเดียว ทำให้คนในชุมชนมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นสามารถนำเงินมาจุนเจือครอบครัวได้ เนื่องจากชาวบ้านได้มีการสร้างความหลากหลายทางอาชีพให้เกิดขึ้นมาในชุมชนและมีการแลกเปลี่ยนค้าขายกับภายนอกชุมชนเพิ่มขึ้นด้วย ทำให้ชุมชนมีความยืดหยุ่นทางสังคมสามารถปรับและรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาดังที่ Kollmair and Gamper, (2002) ได้กล่าวไว้

สิ่งที่ผู้ศึกษาเห็นด้วยว่าเป็นไปตามความคิดของ Kollmair and Gamper (2002) ในเรื่องของทุนประเภทต่างๆ ที่ได้จำแนกเอาไว้ เพราะในสังคมหนึ่งคนเราจะต้องอาศัยทุนในด้านต่างๆ ในการประกอบอาชีพหรืออาจมีความเกี่ยวเนื่องกับเราโดยที่เราไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงไปได้ ยกตัวอย่างเช่นในพื้นที่บ้านขุนลาวคนในชุมชนยังคงอาศัยทุนในด้านทางด้านธรรมชาติในการดำเนินวิถีชีวิต เนื่องจากพื้นที่บ้านขุนลาวอยู่ล้อมรอบด้วยภูเขาและป่าไม้ ทำให้คนในชุมชนต้องอาศัยอาหารหรือการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับป่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าคนในชุมชนต้องพึ่งพาพื้นที่ป่าในการดำเนินชีวิตเป็นหลัก ทำให้คนกับป่ามีความผูกพันกัน

แต่สิ่งที่ผู้ศึกษาค้นพบในพื้นที่ชุมชนบ้านขุนลาว คือการเข้ามาของโครงการหลวงในการเข้ามาแนะนำส่งเสริมให้คนในชุมชนมีการปลูกเสาวรสและกาแฟ โดยมีการประกันราคาและรับซื้อผลผลิตของคนในชุมชน ซึ่งในมุมมองของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติขุนแจจะมองในประเด็นเรื่องนี้ว่าไม่ต้องการให้คนในชุมชนปลูกพืชที่ต้องใช้สารเคมีเพราะจะเป็นการทำลายพื้นที่ป่า โดยเฉพาะเสาวรสที่ต้องมีการใช้สารเคมีฉีดพ่น แต่ขณะเดียวกันคนในชุมชนกลับหันมาปลูกพืชชนิดนี้กันเป็นจำนวนมาก ซึ่งสวนทางกับความต้องการของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ที่ไม่ต้องการให้ปลูก สาเหตุหลักที่คนในชุมชนนิยมปลูกเนื่องจากราคาผลผลิตที่สูงทำให้คนจึงหันมาปลูกเสริม นอกจากการทำเมี่ยงเพียงอย่างเดียว ซึ่งสิ่งนี้ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่า การที่คนในชุมชนหันมาปลูกเสาวรสมากขึ้น เพราะราคาขายที่ดีและมีคนมารับซื้อ คนในชุมชนจึงมีความสนใจ นอกจากนี้การที่เห็นว่าครอบครัวอื่นปลูกและมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้คนในชุมชนทำตามแบบอย่าง แต่ผลกระทบที่จะตามมาคงเป็นในเรื่องของสารเคมีที่จะเพิ่มขึ้นมากในชุมชน เพราะทุกคนต้องใช้ในการฉีดพ่นพืช

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนสวนเมี่ยงบ้านขุนลาวผู้ศึกษาคิดว่า คนในชุมชนสามารถปรับตัวรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป มีการหันมาปลูกพืชที่เป็นสินค้าของตลาดมากขึ้น นอกจากนี้ การเข้ามาของกลุ่มคนภายนอกชุมชนในการเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นทำให้คนชุมชนมีอาชีพที่หลากหลายและเพิ่มทางเลือกมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันสิ่งที่เห็นชัดเจนคือ คนในชุมชนยังคงไม่เลิกอาชีพที่ทำสวนเมี่ยงที่ถือเป็นอาชีพ

หลักอยู่คู่กับชุมชนมาช้านาน เพียงแต่อาจมีการรับเอาพืชที่เหมาะสมมาปลูกเพื่อให้เข้ากับสภาพพื้นที่ของชุมชนเท่านั้น

5.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. การศึกษาการปรับตัวของคนในชุมชนบ้านขุนลาว ทำให้ทราบถึงประวัติในการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชน และการประกอบอาชีพของคนในชุมชนในช่วงแรกๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน คือการทำสวนเมี่ยง สืบทอดมาจนถึงรุ่นต่อๆ มาในปัจจุบัน แต่เมื่อปัจจุบันกลุ่มคนบริโภคเมี่ยงลดลง แรงงานคนในการเก็บเมี่ยงลดลง ทำให้คนในชุมชนต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อสามารถดำเนินวิถีชีวิตต่อไปในชุมชนได้ โดยไม่ต้องละทิ้งที่อยู่อาศัย

2. การศึกษาการรับมือจากนโยบายการอนุรักษ์และกระบวนการต่อรองเพื่อเข้าถึงทรัพยากร ทำให้ทราบถึงวิธีการของคนในชุมชนที่ใช้ในการรับมือกับนโยบายของรัฐในการเข้ามาควบคุมดูแลพื้นที่ และกันพื้นที่บางส่วนห้ามให้คนในชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ ด้วยเหตุผลที่ว่า พื้นที่ทางทรัพยากรที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์อยู่ในพื้นที่อุทยานฯ และอุทยานฯ ได้ใช้วิธีคิดเชิงเดี่ยวในการจัดการทรัพยากร ทำให้คนในชุมชนจำเป็นต้องมีวิธีการการต่อรองกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เพื่อให้สามารถยังคงเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ได้เหมือนเดิม เพราะพื้นที่ดังกล่าวมีสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในการดำรงชีพ

5.4 ข้อจำกัดในการศึกษา

1. การสืบค้นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เนื่องจากไม่มีการจดบันทึกและการสอบถามจากผู้อาวุโสในชุมชนก็ได้เพียงข้อมูลที่คร่าวๆ ของประวัติหมู่บ้าน เพราะผู้ให้ข้อมูลมีอายุมาก จำข้อมูลได้เพียงบางส่วน ทำให้ผู้ศึกษาจำเป็นต้องหาข้อมูลโดยวิธีอื่น เช่น การค้นคว้าในอินเทอร์เน็ต หรือหาหนังสือที่เกี่ยวข้องกับงานที่ศึกษา และจากการสอบถามจากหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์เก็บข้อมูลคนในชุมชน พบว่าในช่วงแรกของการสอบถามเรื่องเกี่ยวกับเมี่ยง ผู้ถูกสัมภาษณ์จะให้ข้อมูลและรายละเอียดถี่ถ้วน แต่เมื่อสอบถามถึงข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ ผู้ถูกสัมภาษณ์จะไม่กล้าให้ข้อมูลที่แท้จริง เพราะกลัวว่าผู้ศึกษาเป็นเจ้าหน้าที่ของอุทยานฯ เนื่องจากชาวบ้านไม่อยากจะมัวปัญหากับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และกลัวถูกจับกุม ทำให้ชาวบ้านไม่ไว้วางใจผู้วิจัย จึงต้องหาข้อมูลจากหลายๆ บุคคล

3. การสัมภาษณ์คนในชุมชนบางเรื่องก็ได้ข้อมูลไม่ตรงกัน เช่นเรื่องของเอกสารสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งชาวบ้านบางคนบอกว่ามีส.ค.1 ในการบอกการครอบครองที่ดิน ขณะที่บางคนบอกว่าไม่มีเอกสารสิทธิ์ใดๆ ในพื้นที่ทำให้ผู้สัมภาษณ์ต้องตรวจสอบความชัดเจนในเรื่องนี้

5.5 ข้อเสนอแนะ

ปัญหาเรื่องของการบริโภคเมี่ยงที่ลดลงและปัญหาเรื่องของการจัดตั้งพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ส่งผลกระทบบ้างคนในชุมชนเนื่องจากคนในพื้นที่มีอาชีพการทำสวนเมี่ยงและพื้นที่ชุมชนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ทำให้เป็นข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านกับรัฐบาลมานานและยังไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องของการจัดตั้งพื้นที่อุทยานแห่งชาติได้ทับที่ทำกินของคนในชุมชน ส่งผลกระทบบ้างชุมชนได้รับความเดือดร้อนจนต้องมีการชุมนุมเรียกร้อง ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะประกอบด้วยสามส่วน คือข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไป ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะต่อคนในชุมชนในการจัดการกับเมี่ยงที่เป็นพืชเศรษฐกิจของคนในชุมชน

5.5.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

1. ควรมีการกำหนดประเด็นศึกษาในเรื่องอื่น นอกจากการศึกษาในมุมมองของรัฐและชุมชนที่อาศัยในพื้นที่อุทยานฯ เพราะจะทำให้เกิดการค้นพบข้อมูลใหม่ๆ และความรู้ทางวิชาการที่เปิดกว้างมากขึ้น
2. ควรใช้เครื่องมือให้เหมาะสมกับงานวิจัย เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ละเอียด และครบถ้วนสมบูรณ์ นอกจากนี้ควรใช้เครื่องมือสมัยใหม่ในการเข้ามาช่วยวิเคราะห์ เพื่อให้ผลออกมาถูกต้องที่สุด
3. ไม่ควรจะยึดแนวคิดและทฤษฎีมากเกินไป แต่ควรมีแนวคิดและทฤษฎีมาเป็นแนวทางในการศึกษา เพราะบางครั้งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม แนวคิดและทฤษฎีอาจไม่อธิบายได้ทั้งหมด เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

5.5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรเข้ามาช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำส่งเสริมเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของเมี่ยง และส่งเสริมการจำหน่าย
2. ผู้มีอำนาจในพื้นที่ ไม่ควรเอากฎหมายมาเป็นที่ตั้งของการจัดการพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่แต่ละพื้นที่ล้วนมีความสำคัญกับชุมชนในเรื่องของประวัติศาสตร์ความเป็นมาในชุมชน ใน

การกำหนดนโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ใดๆ ควรศึกษาบริบททางพื้นที่ให้ละเอียด เนื่องจากผลกระทบที่ตามมาอาจส่งผลกระทบต่อคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นๆ

3. การกำหนดพื้นที่ป่า เพื่อการอนุรักษ์ ควรมีทางออกสำหรับคนที่อาศัยในพื้นที่ มีการติดตามประเมินผล เพื่อถึงความเหมาะสมในการจัดการพื้นที่นั้น และอาจมีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาควบคุมดูแลพื้นที่ โดยเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญและเข้าใจบริบทในพื้นที่นั้นๆ เพื่อที่จะสามารถทำงานและทำความเข้าใจกับชาวบ้านได้ง่ายมากขึ้น

4. การจัดตั้งพื้นที่ป่าเป็นเขตอนุรักษ์ ควรให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมของการจัดการอนุรักษ์พื้นที่ป่า และรับฟังปัญหาหรือผลกระทบที่คนในชุมชนได้รับ และช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีทั้งร่วมปรึกษากันทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายของชาวบ้านและฝ่ายของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการวางแผนร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

5.5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน

1. พื้นที่ในชุมชนมีความเป็นธรรมชาติ คนในชุมชนควรมีการรวมกลุ่มจัดตั้งรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเชิงนิเวศน์เพื่อสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นมากับคนในชุมชน และนำผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ทำมาจากเมี่ยงนำมาขายเป็นสินค้าที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว

2. คนในชุมชนควรมีการปรับพืชเศรษฐกิจของชุมชนมาเป็นจุดขาย นอกเหนือจากการเก็บใบเมี่ยงและนำมาหมักขายเพียงอย่างเดียว แต่ควรมีการนำใบเมี่ยงมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ของในชุมชน เช่นการทำหมอนใบชาเพื่อเป็นสินค้าขาย เป็นต้น

3. ชุมชนควรมีการจัดตั้งสหกรณ์เมี่ยง เพื่อให้คนในชุมชนมีการนำเมี่ยงมาขายให้กับสหกรณ์และขายตรงให้กับพ่อค้าในเมืองโดยไม่จำเป็นต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง เพื่อที่จะได้ไม่ถูกกดราคา